

PRAMENY A LITERATURA

Kniha, kterou jsi, čtenáři, prošel, se opírá — vedle děl povšechného rázu, týkajících se jednak obecných dějin evropských, do jejichž rámce jsem historii blahoslavené Zdislavy z Lemberka zasadil, jednak širších dějin českých, které obklopile život této vzácné a svaté ženy — o literaturu zaměřenou speciálně k jejímu tématu resp. k jednotlivým jeho úsekům. Z pramenů, které zachycují životní osudy Zdislaviny, nejdůležitější je nepochybně kronika kláštera žďárského z r. 1300, za jejíhož autora — přes pochybnosti a námitky vznesené nově Jar. Ludvíkovským v úvodu k poslednímu vydání jejímu — považuji ve shodě s **Jos. Emlerem** (*Über die Identität des Verfassers der Chronica domus Sarensis mit dem Annalisten Heinrich von Heimburg v Sitzungsberichte der Königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften*, 1878) a **E. Asmannem** (*Zur Chronik von Saar des Heinrich von Heimburg v Historische Zeitschrift*, XXIX.) **Jindřicha z Heimburka**, narozeného roku 1242 v Heimburce, autora díla *Cronica Bohemiae*, vydaného Emlerem v III. svazku *Pramenů dějin českých*. Vydána byla tato kronika celkem čtyřikrát. Poprvé ji vydal roku 1854 ve Vratislavi **Rich. Roepell** pod názvem *Chronica domus Sarensis. Aus der Handschrift herausgegeben und erläutert*. Druhé vydání obstaral v II. svazku *Pramenů dějin českých* (1876) **Josef Emler**, třetí v XXX. svazku *Monumenta Germaniae Historica, Scriptorum* **Jul. Dieterich** a čtvrté, přinášející vedle fototypické reprodukce originálního textu z vratislavské univerzitní knihovny český překlad **Rud. Mertlíka** a zmíněnou již úvodní stať **Jar. Ludvíkovského**, vyšlo péčí **J. Pohanky** a **M. Zemka** v Brně 1965. — Tzv. *menší letopis žďárský*, vydaný Emlerem v pokračování této kroniky v II. svazku *Pramenů dějin českých*, se týče jen rodiny pana Bočka, purkrabí znojemského, co zakladatelského rodu

kláštera žďárského a pro historii blahosl. Zdislavy nepřináší než jisté rozšíření obzoru v tomto bočním směru. — Druhá kronika, která se zmiňuje o blahosl. Zdislavě z Lemberka, je *kronika tzv. Dalimila*. O jejím autorovi, kterého si česká historiografie, počínajíc Pešinou a Balbinem, navykla označovat jinak nedoloženým jménem Dalimil, se rozpředla v naší vědecké literatuře obsáhlá diskuse. V poslední době ji rozvinul zejména J. V. Šimák článkem *Ještě k dějinám českého dějepisectví* v Českém časopisu historickém XXXVIII (1934), v jehož druhé části (Kdo skládal kroniku t. ř. Dalimila) se pokusil dokázat, že tzv. Dalimil nebyl laik, jak se domnívali Jos. Jireček, Jar. Vlček, Jan Jakubec aj., nýbrž kněz, a to nejspíše Hynek z Dubé, příjmením Žák (Scolaris), kanovník kostela pražského, později správce biskupství pražského a později biskup olomoucký († 1333). Proti tomuto mínění vystoupil Jos. Šusta poznámkou ve svých *Dvou knihách českých dějin* (2. vyd., II. kniha, str. 30), odmítaje rozhodně domněnku, že by Hynek z Dubé mohl být autorem textu, který se proti němu obrací s výtkou, a připouští pouze, že „původce skládání byl asi duchovní, velmi blízký rodu Ostrve.“ V perspektivě naznačené Šustou se pak pokusil kardinál Josef Beran v článku *Blahoslavená Zdislava, příbuzná Dalimilova* v Časopisu společnosti přátel starožitností českých XLVI (1938) vyhledat autora rýmované kroniky v jiném duchovním erbů Ostrve, Havlu Kanovníkovi, synu druhého syna Zdislavina Jaroslava. Proti tomu se však zase ozval J. V. Šimák v článku *Hynek Žák z Dubé a Havel z Lemberka* v témže ročníku Časopisu spol. přátel starožit. čes., snaže se zároveň obhájit autorství Hynka z Dubé proti Šustovi (ovšem marně — Šusta setrval ve svém *Králi cizinci* ve 2. svazku II. dílu Laichtrových *Českých dějin* na svých námitkách). Na zprostředkující v jistém smyslu stanovisko se postavil F. M. Bartoš článkem *Kdo je nejstarší český kronikář* v souboru statí *Obrázky z našich dějin*, obhajujícím — z části ve stopách staršího výkladu Jos. Jirečka — tezi, že autorem tzv. Dalimilovy kroniky byl příslušník řádu johanitského, tedy zpola rytíř, zpola duchovní, a to člen johanitské komendy mladoboleslavské, chráněné rodem Markvarticů, a že proto kronika bývala kdysi zvána kronikou boleslavskou. Ani Bartošův výklad se však nestal posledním slovem v obsáhlé diskusi. Posledně Mirko Očadlík v drobné publikaci *Gentis bohemicæ fidelis zelator ac indefessus propagator. Příspěvek k otázce Dalimilovské* z r. 1957 vyslovil a pokusil se zdůvodnit domněnku, že autora kroniky je nutno hledat v národně uvědoměném okruhu posledního pražského biskupa Jana IV. z Dražic, ba přímo v tomto zasloužilém prelátovi samotném. Ať je však

otázka autorství řešena jakkoli, zůstává kronika Dalimilova vedle kroniky žďárské — jako Zdislavě z Lemberka časově blízká — nejdůležitějším svědectvím o ní. Vydána byla od 17. století ve 12 vydáních, jež uvádí v textově kritických poznámkách její poslední edice z r. 1958. Vědecky nejpoužitelnější z nich je jednak vydání **J. Jirečka** v *Pramenech dějin českých* III. (spolu s německou soudobou verzí této veršované skladby), jednak nové vydání, které vydali r. 1958 v Praze **B. Havránek, J. Daňhelka** a **Zd. Kristen** pod názvem *Nejstarší česká rýmovaná kronika tak řečeného Dalimila*. — Na rozhraní mezi zápisy kronikářského rázu a zápisy listinnými stojí pamětní kniha minoritského kláštera brněnského z XV. století, o níž byla řeč svrchu v našem textu a v níž se setkáváme s otcem Zdislaviným panem Přibyslavem. Její text přinesl nejprve článek **M. Groliga** *Das Epicedium des Brünner Minoritenklosters* v *Zeitschrift des Vereines für die geschichte Mährens und Schlesiens* I (1897) a důkladněji i s poznámkami **A. Kratochvíl** pod názvem *Epicedium minoritského kláštera v Brně* v *Časopisu Matice Moravské* XLIII—XLIV (1919—1920). — Listinné materiály k hořejšímu našemu vyprávění, týkajícímu se blah. Zdislavy, rodiny, z níž pocházela, a jejího příbuzenstva i rodiny, kterou sama založila s Havlem z Lemberka, nacházejí se především ve velkém registovém souboru *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, jehož první díl vydal r. 1854 **K. J. Erben**, druhý díl r. 1882 **J. Emler**. Plné texty listin zde indikovaných (do r. 1238) se nalézají v souboru *Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae* **G. Friedricha** (díly I.—III., 1904—7, 1912 a 1942). Texty moravských listin, táhnoucích se k historii Přibyslava z Křižanova, jeho rodu, jeho příbuzných a přátel, o nichž byla řeč shora, přináší **A. Bočka** *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* ve svazku II. (1839), III. (1841) a VI. (vyd. P. Chlumeckým a J. Chytilým r. 1854). Z drobnějších dokladů, jež tyto listinné soubory doplňují, je důležitý list dominikána bratra Gerharda z Vrorzheimu daný „in Jablona anno Domini MCCLIIo quarto nonas Novembris“, o němž jsem se také zmínil v textu a který publikoval prvně **W. Hamburger** ve svém topografickém popisu panství leberského *Medicinische Topographie und Geschichte der Excell. gräfl. Clam-galasschem Herschaft Lämberg und der benachbarten Stadt Gabel* (1837).

Pokud se tyto prameny přímo a výslovně dotýkaly blah. Zdislavy, byly shrnuty v oficiální publikaci, vydané r. 1907 posvátnou kongregací ritů v souvislosti s beatifikací Zdislavy z Lemberka (*Litomericen. seu ordinis Praedicatorum confirmationis cultus ab immemorabili tempore*

praestiti servae Dei Zdislavae Berkianae, Tertii ordinis S. Dominici beatae nuncupatae positio super casu excepto). Tato publikace se ovšem neomezuje jen na prameny týkající se osobnosti blah. Zdislavy, nýbrž shrnuje i prameny, které svědčí převážně o kultu této blahoslavené od XVI. století do současnosti. Jejich řada je velmi dlouhá. Začíná hymnem, který jí věnoval **Jiří Pontanus z Breitenberka** ve své hagiografické básnické sbírce *Hymnorum sacrorum de Beatissima Virgine Maria et S. Patronis S. R. Bohemiae libri tres* z r. 1602, a jejím životopisem od téhož autora v jeho *Bohemia pia* z r. 1608 a pokračuje pak v XVII. století **Balbínem** (jeho stručným životopisem *Beata Zdislava Berkiana ordinis Praedicatorum v Miscelanea historica regni Bohemiae*, dec. I., sv. 4, jeho rukopisnou legendou o blah. Zdislavě, která byla uchována v lobkovickém archivu roudnickém) a drobnějšími zmínkami v anonymním spisku *Dvanáctero řádů rytířův božích obojího pohlaví v rozličných stavích* z r. 1630, ve *Fama posthuma s. Joannis Nepomuceni Jiřího Plachého (Fera)* z r. 1643. Další zmínky jsou ve spisech **Albrechta Chanovského z Dlouhé vsi** *Vestigium Bohemiae piae seu res quondam memoratu dignae, quae in Bohemia praesertim in districtu Prachinensi et Pilsnensi vel ab hominibus sunt pie erga Deum gestae, vel a Deo hominibus singulari favore aut etiam in poenam acciderunt* (vyd. J. Tanner r. 1659), **Marchesiho** *Sagro diario Domenicano* (1668), **R. Delamince** *Paradisus concionatorum tetralogiae* (1694), **F. Steila** *Ephemerides Dominicanas sacras* (1697), **F. Ser. Tomáše Miguela** *Manuale Militum Christi* (1719) a v jiných méně významných sepsáních XVII. a XVIII. století. Zmíněná řada končí spisky, připravujícími jednání o beatifikaci Zdislavinu z let dvacátých a třicátých XVIII. století, jež představují už první pokusy o osvětlení životní historie Zdislaviny a o nichž se proto zmíníme v dalším. K převážné většině těchto pramenů musí ovšem historik přistupovat s velmi opatrnou skepsí, neboť ve snaze sdělit o postavě vzdálené 4—5 století něco podrobnějšího ovíjely ji různými pochybnými nebo dokonce smyšlenými tradicemi, zkreslujícími ji ve smyslu rozličných dobových představ a ideologických schémat. Ale musí je vzít na vědomí jako skutečný pramen, pokud dosvědčují intenzitu, se kterou zjev Zdislavin zasáhl nejen do paměti současníků, nýbrž i pokolení jim velmi vzdálených.

Vlastní literatura, zpracovávající osudy Zdislavy z Lemberka, která začala, jak řečeno, v letech dvacátých a třicátých XVIII. století, byla ovšem těžce zatížena tím, že tyto tradice, zastíněné barokními amplifikacemi sporných zpráv, jež nám o Zdislavě zanechali autoři Zdislavě soudobí či skoro soudobí, přijímala bez kritiky jako ověřené

skutečnosti. To platí o prvním životopisném pokusu z pera **P. Reginalda Brauna** v *Schutz und gnadenvolles Hieligthum der löblichen Gränitz Stadt Jahbel*, vydaném anonymně u Viléma Bergera v Kolině nad Rýnem r. 1725. Ale postihlo to i novější sepsání, zaměřená k světlému zjevu paní z Lemberka v XIX. a XX. století, zejména pokud se v nich uplatnily — namnoze z nejčistších důvodů — idealizační tendence, kterým dala výraz barokní literatura blah. Zdislavě věnovaná. V tom smyslu není valného rozdílu mezi pracemi **V. Pinkavy**: kapitoulou, věnovanou Zdislavě v jeho *Geschichte der Stadt Gabel und des Schlosses Lämberg in Böhmen* z r. 1897 a článkem *Blah. Zdislava z Lemberka* v Časopisu katolického duchovenstva XLIX. resp. LXXV. (1908), popularizačními knížkami **J. Tschörcha** *Die selige Zdislava in ihrem hl. Leben und Wirken nach alten Urkunden zusammengestellt* (1902) a **F. B. Vrátného** *Život blahoslavené Zdislavy* (1908), sepsáním olomouckého dominikána **W. Schlösingera** *Leben und Verehrung der sel. Zdislava... vom dritten Orden des hl. Dominicus* (1908) a o rok mladší knížkou italského příslušníka řádu kazatelů **P. Taurisana** *La beata Zdislava dei Berka, matrona del terz' ordine di San Domenico*, vydanou ve Florencii. Zbožná náboženská tendence převážila tu všude nad kritickým smyslem historickým. Teprve r. 1926 zabral se do historie blah. Zdislavy skutečný historik-odborník, profesor českých dějin na německé univerzitě v Praze **W. Wostry** pojednáním *Die sel. Zdislava von Gabel. Die Quellen ihrer Geschichte und ihrer Legende* otištěným v oslavném sborníku *Deutsch Gabel in tausendjähriger Vergangenheit* r. 1926. Z české strany se pokusil proniknout spletí pochybných tradic, navršených barokní hagiografií a auctory na ni navazujícími, pisatel této knihy v již zmíněné publikaci *Blahoslavená Zdislava*, kterou vydala r. 1941 dominikánská edice Krystal v Olomouci. Výsledky tohoto odborného bádání zasáhly pak i novější literaturu, zaměřenou k upevnění kultu blah. Zdislavy. Dokladem toho je knížka **P. A. Svatoše** *Blahoslavená Zdislava* z r. 1948.

Vyprávění, které jsme rozvinuli shora v našem textu, se však neopírá jen o prameny a líčení, týkající se přímo a výslovně Zdislavy z Lemberka. Vedle rámcových prací, podávajících obraz celých českých dějin ve XIII. století, z nichž nejsolidnější poučení poskytují podnes veliké *České dějiny*, vydané v Laichterově výboru nejlepších spisů poučných (díl I. část 3.: **V. Novotný** *Čechy královské za Přemysla I. a Václava I.* z r. 1928, část 4.: **V. Novotný** *Rozmach české moci za Přemysla II. Otakara 1253—1271* z r. 1937, část 5.: **J. V. Šimák** *Středověká kolonisace v zemích českých* z r. 1938, díl II. část I.: **J. Šusta**

Soumrak Přemyslovců a jejich dědictví z r. 1935) a v zúženém rozsahu i *Šustovy Dvě knihy českých dějin* (2. vyd. z r. 1926), je tu třeba uvést i řadu speciálních prací, táhnoucích se k jednotlivým kapitolám naší knihy. Tak k I. kapitole bych uvedl z novější literatury alespoň některé práce V. Vaněčka, týkající se vnitřní organizace českého státu ve XIII. století a v dobách předchozích: *Glosy k tzv. Statutům Konrádovým* ve Sborníku věd právních a státních XLI (1941), *Vnitřní organizace Čech a Moravy v době přemyslovské* ve Věstníku České akademie pro vědy a umění LI (1942), práci F. Grause *Dějiny venkovského lidu v Čechách v době předhusitské* (1953), F. Hrejsy *Dějiny křesťanství v Československu* (I., 1947, s bibliografií hlavních prací z oboru náboženských dějin), J. K. Vyskočila *Blahoslavená Anežka Česká* (1926), J. Joachimové-Votočkové *Anežka Přemyslovna* (1940), V. Mencla *Románská architektura v zemích českých* v Ročence kruhu pro pěstování dějin umění (1939) a práce D. Líbala o pozdně románské a gotické architektuře v naší vlasti: *O skupině českých pozdně románských kostelů ve sborníku Cestami umění* (1949), *Gotická architektura v Čechách a na Moravě* (1948), společně s A. Kutalem a A. Matějčkem *České umění gotické, I. Stavitelství a sochařství* (1949). Starší práce k tématu této kapitoly se vztahující jsou zahrnuty vesměs v literárním doprovodu právě uvedených rámcových prací o českých dějinách XIII. století.

Pokud jde o literaturu ke kap. II., je třeba především uvést — kromě již zmíněného díla Šimákova o kolonizaci zemí českých ve XIII. století — podrobnější rozvedení jeho údajů o kolonizaci na Moravě v práci L. Hosáka *Historický místopis země Moravsko-slezské* (1938). Speciálně ke kolonizačnímu procesu v oblasti pana Přibyslava z Křižanova se táhne svazek *Moravské vlastivědy*, v němž A. Kratochvíl zpracoval *Velkomeziříčský okres*. Rodové vztahy pana Přibyslava a jeho přátel učinil předmětem svého článku *Vikart z Trnavy* v Časopisu společ. přátel starožitností čes. IV (1896) J. V. Šimák, proti jehož vývodům jsem napsal do Věstníku rodopisné společnosti v Praze XII (1940) krátké pojednání *Vikart z Trnavy a Jan z Polné*. K působení pana Přibyslava v Brně vytváří — vedle starších prací B. Bretholze, F. Šujana, J. Tenory aj. — rámec nověji kniha J. Dřímala *Zemský dům v Brně* (1947), zasahující i kus historie dominikánského kláštera, s nímž se v našem vyprávění setkáváme i v dalších kapitolách. Misi Alberta Behaima osvětlují jednak jeho deníky (jeden z nich vydal C. Höfler pod titulem *Albert von Beham und die Regesten Pabst Innocenc IV.* ve Stuttgartu r. 1847), jednak hojná literatura, z níž uvádím

alespoň práci **F. Schirmachera** *Albert v. Possemünster genannt der Böhme* (1871) a **G. Ratzingera** *Albert Beheim* ve *Forschungen zur bayrischen Geschichte* (1898). V nejnovější době se o něm zmiňuje dosti podrobně **Jaroslav Polc** v práci *Světice Anežka Přemyslovna* na s. 92 (ČKCH Praha 1988).

Literatura táhnoucí se k III. kapitole naší knihy byla uvedena z části výše v souvislosti s kronikou kláštera žďárského. Dokumenty k historii kláštera žďárského zachytil jeho poslední opat **O. Steinbach** v edici *Diplomatische Sammlung historischer Merkwürdigkeiten aus dem Archive des gräfl. Cisterziensserstiftes Saar in Mähren* (II. díl pod názvem *Hundert und fünfzig Urkunden zur diplomatischen Sammlung historischer Denkwürdigkeiten* — oboji z r. 1785), která byla později rozšířena ev. zpřesněna jednak **V. Brandlem** v IX. svazku Archivu českého *Listiny kláštera žďárského z let 1409—1529*, jednak **J. Šebánkem** v práci *Archivy zrušených klášterů moravských a slezských* (I, 1932). Novější vypsání historie kláštera žďárského po **B. Brožovi** *Dějiny kláštera a města Žďáru na Moravě* (1903) a **J. F. Svobodovi** ve svazku *Vlastivědy moravské* (1926) podali **M. Zemek** a **A. Baruška** v *Dějínách Žďáru nad Sázavou* (I. díl, 1956; II. díl, 1962).

Pokud jde o rod pana Bočka, za nějž se provdala — jak vypráví další kapitola naší knihy — paní Eufemie, sestra Zdislavina, je třeba poukázat na práci **L. Hosáka** *Dějiny Hustopečska*, odvozující jeho původ nikoli z Obřan u Brna (jak se domnívá většina historiků), nýbrž ze Zbraslavi u Brna. Rod pana Smila z Lichtemburka, zmíněný v téže kapitole, osvětlil **J. Teige** prací *Die Herren von Lichtemburg* v Adler XIII (1886), Smilovi samotnému pak věnoval drobnou studii *Smil z Lichtemburka* v Památkách archeol. a místop. IX (1878) **J. Jireček**.

Nejrozsáhlejší literaturu zaznamenáváme při V. kapitole našeho vyprávění. Rodu Markvarticů, kterým se již dříve zabývali **J. Teige** *Dvě poznámky ke genealogii Markvarticů* v Památkách archeol. a místop. XII (1881), **V. Pinkava** *Geschichte der Stadt Gabel und des Schlosses Lämberg in Böhmen* (1897), **H. Knothe** *Die ältesten Besitzer der Herrschaft Gabel-Lämberg in Böhmen* v Neues Lausitzer Magazin LXI a **J. V. Šimák** *Příběhy města Turnova* (1903), *Dějinné paměti okresu mnichovohradištského* (1907), se dostalo nově obsáhlejší monografie **Bertholda Waldsteina-Wartenberga** *Die Markwartinger. Geschichte einer böhmischen Familie im Zeitalter der Přemysliden* (1966). Rovněž kolonizačního díla jejího se dotýká — tu obšírnějším, tu jen letným či nepřímým dotekem — řada pojednání, a to jak v rámci obecnějším: **J. Loserth** *Der Grenzwald Böhmens* v Mitteilungen d.

Vereines f. d. Geschichte d. Deutschen in Böhm. XXI (1883), **H. Jiřeček** *Vzdělání a osazení pomezí hvozdu českého v Pojednáních královské čes. společ. nauk VI, 12* (1884), **J. Skutil** *Středověký prales a osídlení v dobách pravěkých* v *Lesnické práci XXV* (1946), **O. Hrabová** *Mapa tzv. přírodní krajiny českých zemí v 12. století* ve *Sborníku vysoké školy pedagogické v Olomouci, odd. přírod. věd* (1956), **P. Choc** *Osídlení Čech před účastí cizích kolonistů* v *Demografii V* (1963), **J. Pošvář** *Obchodní cesty v českých zemích, na Slovensku, ve Slezsku a v Polsku do 14. století* ve *Slezském sborníku* (1964), **F. Klos** *Das räumliche Bild der Grundherrschaft in Böhmen bis zum Ende des 12. Jahrhunderts* v *Mitteilungen d. Vereines f. d. Geschichte d. Deutschen in Böhm. LXX* (1932), **E. Schwarz** *Die Geschichte der deutschen Besiedlung Böhmens und Mährens* v souboru *Die Deutschen in Böhmen und Mähren* (2. vyd., 1952) a zejména shora už zmíněné veliké práce **Šimákovy** *Středověká kolonisace v zemích českých*, uvádějící též podrobněji literaturu náležitou k jednotlivým místům naší oblasti, tak v rámci českého severu a severovýchodu: **W. Trillmich** *Siedlung und Wirtschaft im Isergebirgsland* v *Breslauer Historische Forschungen II* (1939), i nejbližšího okolí Jablonné pod Ještědem: **E. Gierach** *Die Gründung von Gabel* ve sborníku *Deutsch Gabel in tausendjähriger Vergangenheit* (1926), **E. A. Seeliger** *Die Strasse über den Gabler* v témže sborníku. Přitom je ovšem nutno přihlédnout i k veliké práci **A. Profouse** *Místní jména v Čechách* (I.—IV., 1947—1957), pokud nám může filologickým rozbořem a sledováním místních jmen osvětlit historické počátky vlastního severočeského kraje Zdislavina, a souběžně s ní ke knize **V. Šmilauera** *Osídlení Čech ve světle místních jmen* (1960).

Literatura k VI. kapitole knihy byla již uvedena výčtem prací, vztahujících se k „paní svatého života“. K tomu je však nutno doplnit, že moje starší práce o blahosl. Zdislavě, zmíněná shora, se v některých partiích liší od tohoto mého zpracování. Tak zejména jsem došel k jinému názoru, pokud jde o rodinu paní Zdislavy. Důvody toho nalezneme čtenář v mém textu. Jinak bych svrchu uvedenou literaturu o paní Zdislavě doplnil ještě odkazem k článku **J. Šámala** *Zobrazování bl. Zdislavy* v publikaci **O. Blažíčka** a **P. J. Preisse** *Dominikánský kostel sv. Vavřince v Jabloném* (1948).

Literaturu k VII. kapitole knihy tvoří v podstatě — vedle příslušné partie **Novotného** *Českých dějin I., 3* — pojednání **J. Šusty** *Kritické příspěvky k počátkům Přemysla Otakara II.* v *Českém časop. historickém II* (1896), znovu byly otištěny v *Úvahách a drobných*

spisech historických I (1934). V detailu je pro nás doplňuje práce **W. Weizsäckera** *Olmützer Lehenswesen unter Bischof Bruno* v *Zeitschrift f. d. Geschichte Mährens* XX (1916), osvětlující lenní systém Brunona ze Schaumburgu, s nímž se ocitl v jisté souvislosti i pan Havel z Lemberka a jeho syn.

Při této a při poslední kapitole naší knihy musíme však přihlídnout hlouběji i k literatuře týkající se počátků dominikánského řádu v našich zemích, které těsně s činností Zdislavy z Lemberka souvisejí. Po pokusu **H. Styxy** *Historia Provinciae Bohemiae Ordinis Praedicatorum* (1756), který uvázl v rukopise generálního archivu dominikánského řádu, představují ji nověji pokusy **M. Jakubičky** *Příchod a počátky řádu dominikánského v našich vlastech* ve Sborníku historického kroužku Vlasti XVII (1916) a v Pamětním spisu k 700. výročí založení řádu kazatelského (1916) a **W. Schlösingera** *Geschichte der böhmischen dominikanerordens provinz* (1916). Daleko výše než tyto náběhy však stojí studie **V. J. Koudelky** *Zur Geschichte der böhmischen Dominikanerprovinz im Mittelalter*, publikovaná v periodiku *Archivum Fratrum Praedicatorum* XXV (1955), XXVI (1956) a XXVII (1957). Nemohu sice souhlasit se všemi Koudelkovými vývody, zejména pokud jde o založení české provincie kazatelského řádu dominikány polskými (sv. Hyacintem a Česlavem), a osvětlím ještě ve zvláštní, již k tisku připravené studii, proč se nechci opřít o odporující si prameny polské v této věci a raději přitakávám — pokud jde o počátky našich dominikánů — pozdní, avšak pevně zjištěnými skutečnostmi podepírané kompilaci *Chronica conventus S. Crucis Coloniensis*. Ale to nikterak neubírá Koudelkově práci, pečlivě zaznamenávající jak provinciály, inkvisitory a apoštolské penitenciáře (odd. I.), tak mužské i ženské kláštery dominikánské v našich zemích (odd. II.) i nejvýznamnější představitele bratří kazatelů, zejména biskupy a spisovatele u nás (odd. III.), na ceně a významu. Jakousi rámcovou práci k badatelským výsledkům Koudelkovým, poučující obecněji o postavení a působení dominikánského řádu v Evropě, lze spatřovat v mnohasvazkovém díle **A. Mortiera** *Histoire des maitres généraux de l'ordre des frères Prêcheurs* (I., 1899), jež podává zejména širší obraz účasti dominikánského řádu na historii evropského XIII. století. Naproti tomu, pokud jde o konkrétnější, užší část historie řádu dominikánského, s níž jsme přišli v předposlední a poslední kapitole našeho vyprávění do styku, odkazují na práci **J. H. Sassona** *Hugo von St. Cher. Seine Tätigkeit als Kardinal* (1908), případně se zřetelem na posla kardinála Hugona de St. Cher, bratra Gerharda, na práci *Beiträge zur Geschichte des Kölner*

Dominikanerklosters im Mittelalter G. M. Löhra v *Quellen und Forschungen zur Geschichte des Dominikanerordens in Deutschland XVI—XVII*. Dějovému vyznění historie Zdislaviny — hlavně historie jejich synů — vytvořil široké panoramatické pozadí opět J. Šusta ve svých již citovaných *Dvou knihách českých dějin* a ve svých svazcích *Českých dějin*. Tomu se věnují i některé práce Šimákovy, týkající se oblasti severočeské, o nichž také již byla řeč v předchozím.

Neuvádím drobné práce nebo práce, jež se tématu mnou sledovaného dotkly jen mimochodem. Jsou citovány vesměs ve větších a významnějších pracích, tvořících literaturu historie Zdislaviny a jejího okolí, jež jsem jmenoval. Ten, kdo by se chtěl podrobněji věnovat příběhům paní svatého života z Lemberka a její doby, nalezne v našem výčtu alespoň nepřímo vůdce postačujícího.